

Os xogos tradicionais en Europa en plena evolución

Tirapedras

Un tirapedras do CEIP "Pastor Barral" de Melide

Aínda que os xogos tradicionais existen desde hai séculos, o seu estudo é moi recente. Coa excepción dos libros de xogos a partir do século XVIII e as investigacións levadas a cabo por algúns antropólogos na segunda metade do século XIX, seguidas un pouco máis tarde polos folcloristas etnólogos arredor do cambio do s. XX, non hai case investigacións sistemáticas. Estes estudos teñen en común que son sobre todo descritivos, no primeiro caso, na tradición dos enciclopedistas no Século das Luces, no segundo caso, sobre todo por un afán de describir e documentar tradicións

aínda vivas pero a piques de desaparecer.

Un novo interese polos xogos tradicionais

A partir dos anos 1970 obsérvase un novo interese polos xogos tradicionais de maior amplitude que en anos anteriores e baixo diferentes puntos de vista. En primeiro lugar, trátase dun interese máis internacional.

En segundo lugar, á parte dos etnólogos que sempre amosaron certo interese polo tema, son

Erik De Vroede
Centrum voor Sportcultuur
(Flandres)

Asemblea da Asociación Europea de Xogos e Deportes Tradicionais en Rodez (Provenza) (2006)

principalmente os historiadores e sociólogos (do deporte) os que se ocupan da materia.

Primeiramente, os resultados fixéronse públicos coa ocasión dun congreso e en forma de artigo, pero pouco a pouco aparecen libros consagrados enteiramente aos xogos e deportes tradicionais e varios congresos científicos son organizados pola *International Society for the History of physical Education and Sport*, case enteiramente consagrados ao tema dos xogos tradicionais, como en Berlín (1993, Alemaña) e Duderstadt (2000, Alemaña). Mais no entanto, sobre todo en Europa organizanse seminarios sobre os xogos tradicionais. Sería moi longo establecer unha lista completa pero citamos de todos xeitos o Primeiro Seminario Sobre os Xogos Tradicionais (1988, Vila Real, Portugal), o Segundo Seminario sobre os Xogos Tradicionais (1990, Leuven, Bélxica) e Os xogos e as festas

- tradicións e sociedades (1990, Berrien, Francia), que poden ser considerados como momentos decisivos.

Esta expansión non afecta só ao mundo científico. En certos países, persoas responsables do deporte recoñecen rapidamente as posibilidades do xogo tradicional para as campañas de "deporte para todos". Ademais acentúase o valor pedagóxico dos xogos tradicionais en tanto que a política comeza a descubrir a importancia destes xogos a nivel social e cultural. Máis recentemente o sector turístico ve neste campo –aínda que con contagotas– un produto a comercializar subliñando o seu aspecto de "color local".

O máis chocante, e ao mesmo tempo o que pode ser o máis importante nesta evolución, é que os practicantes mesmos se mesuran nos debates. As disciplinas de diferentes xogos tradicionais,

a miúdo xa reunidos nunha federación, organízanse cada vez máis baixo a forma dunha confederación rexional, mesmo nacional. Ademais, varias asociacións socioculturais son erixidas co obxectivo de promover os xogos tradicionais como herdanza cultural e polos seus valores socializantes, isto en estreita colaboración con asociacións e federacións de xogos tradicionais.

Este movemento convértese cada vez máis en internacional sobre todo no oeste europeo, aínda que en xeral está caracterizado por un enfoque rexional. Isto non é estraño, tendo en conta que os xogos tradicionais se practican principalmente a nivel rexional, mesmo local e non teñen a miúdo contrapartidas noutras rexións.

A práctica nalgunhas rexións

A continuación realízase unha breve presentación das iniciativas e logros nalgunhas rexións. Propio destas iniciativas é que sobrepasen un único deporte ou un lugar particular

Breñaña

A FALSAB (Federación de Amigos das Loitas e Deportes Atléticos Bretóns) existe xa desde 1930 e é unha das primeiras institucións europeas que protexe os xogos tradicionais.

A partir dos anos 1990, despois dun período menos activo deu un novo impulso, converténdose en 1994 nunha confederación que reagrupa á maioría de federacións de xogos e deportes na Breñaña. Tomou desde entón numerosas iniciativas, non só para soste as federacións adherentes senón tamén para a promoción e valoración dos xogos tradicionais,

organizando ou participando en numerosas reunións e coloquios nacionais e internacionais.

A confederación FALSAB colabora desde o principio con éxito coas escolas a fin de transmitir mellor o patrimonio lúdico aos mozos. Ademais, pon en pé estadías de formación para os ensinantes e crea fichas pedagóxicas con este fin. A Confederación elabora tamén outros útiles de traballo para a formación e o desenvolvemento, e tamén publica unha serie de libros, de películas, de despregables. A FALSAB pon tamén a disposición o material de xogo.

Flandres

En Flandres hai dúas institucións que se ocupan dos xogos tradicionais: O Centro da Cultura Deportiva (a antiga Central de Xogos Tradicionais) e a Vlaamse Traditionelle Sporten (VlaS). A primeira, saída dun proxecto de investigación universitaria da K.U. Leuven, dedícase sobre todo á investigación e á documentación, dunha parte, e doutra á promoción e a salvagarda dos xogos tradicionais a fin de reintegralos nos pasatempos contemporáneos. Entre as estratexias de promoción mencionaremos exposicións itinerantes, rutas turísticas de xogos tradicionais, demostracións e animacións, cursos de formación, participación en foros deportivos, culturais ou turísticos. Ademais o Centro administra unha rede de sete servizos de aluguer e vén de rematar un parque de xogos tradicionais, ao lado e en estreita colaboración co Museo Flamenco do Deporte.

A Confederación, pola súa parte, funciona coma un portavoz bis a bis do goberno, das outras federacións deportivas, da prensa...axuda ás asociacións a organizarse mellor e pon en pé

Asemblea da AEXDT en Santander (2005)

cos membros federados convocatorias concertadas, como xornadas de estudos e xornadas de encontros. A Confederación encárgase tamén da promoción e da formación a nivel deportivo e da seguridade dos membros.

Cantabria

En Cantabria os xogos de Birlos son moi populares e dúas institucións ocúpense deles, a Federación Cántabra de Bolos e Madera de Ser. A Federación organiza competicións, sostén as asociacións e fai promoción das catro modalidades de xogos de birlos cántabras, nos seus espec-

tos deportivos pero subliñando os valores culturais. Un proxecto importante da Federación é a anual "Semana Bolística".

Madera de Ser é un proxecto educativo que dispón da súa propia infraestrutura que comprende os seus terreos de xogos e que se dirixe sobre todo cara as escolas. Ensínanse aos escolares os aspectos técnicos dos xogos de birlos e explicáselles o contexto cultural e a importancia de salvagardar esta parte do patrimonio cántabro. Diríxense explicitamente cara ao profesorado de Educación Física. Pero os responsábeis non se limitan aos xogos de bir-

Asemblea da AEXDT en Rodez (Provenza) (2006)

gos baixo un ángulo transcultural. Isto sucede máis a miúdo no Legepark mesmo, pero tamén se pode atopar no exterior.

Unha asociación europea

Estes cinco exemplos non foron citados por casualidade. Forman parte das primeiras institucións que se consagraron aos xogos tradicionais nas súas rexións e adquiriron a través dos anos moita experiencia na materia. Os seus proxectos poden servir de exemplos e de inspiración. As iniciativas mencionadas teñen en común unha mirada aberta sobre o que pasa no estranxeiro. Estableceron moitos contactos ao longo da Europa do Oeste, organizando e participando en encontros internacionais cada vez máis numerosos a partir dos anos 1990. Deste xeito achaiaron o camiño para a fundación da Asociación Europea de Xogos e Deportes Tradicionais (AEJST), en Lesneven (Bretaña) en 2001. Desde entón, outros encontros se teñen celebrado polo auspicio desta Asociación que contempla xa entre os seus fins o de facilitar estas reunións, non para organizar auténticas competicións senón máis ben como intercambios interculturais. Ademais, a AEIST encabeza federacións de diferentes rexións e funciona como portavoz de organizacións coma a Unesco ou a Comisión Europea. No seo da AEIST hai tres tipos de colectivos: as universidades, para a investigación fundamental, as asociacións de formación para a investigación aplicada, e as (con)federacións para as realizacións e o traballo de base.

los senón que se dirixen tamén cara outros xogos tradicionais da rexión para facelos visibles ao gran público, por exemplo a través de exposicións.

Val de Aosta

A Federaxon e Sport Nohtra Tera (FENT), fundada en 1974, é unha confederación que reagrupa catro federacións de xogos tradicionais. Desde 1984 a FENT publica un importante anuario, *Lo joa'e les omo* que trata xa desde a súa primeira edición dos xogos tradicionais estranxeiros da Bretaña e de Suíza. Desde hai algúns anos, a FENT xestiona o seu propio centro deportivo con terreos de xogos e adaptacións, entre outras destinadas ao ensino dos xogos a preto dun millar de escolares.

Dinamarca

O *Idraetshistorik* (obradoiro para a historia dos xogos e deportes) en Dinamarca é obxecto dun proxecto de investigación levado a cabo desde os anos 1980 ata agora, o *Gerlev Idraetshojkskole*. O obradoiro xestiona desde 1993 un laboratorio sobre os xogos tradicionais e a historia do deporte máis xeral. O gran proxecto do centro é o *Gerlev Legepark*, aberto desde hai algúns anos. É un exemplo onde se reúnen os xogos tradicionais de toda Europa e se presentan ao público de xeito permanente. Partindo dos xogos tradicionais como tema central, propóñense diferentes actividades para grupos (escolas, empresas...) e para visitantes individuais. O público pode ter coñecemento dos xo-